

Titel: Spørsmåale beqvemme til vore Tider.

Citation: "Spørsmåale beqvemme til vore Tider.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 5, ?, 1771*, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_005-shoot-workid1_005_006.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 5

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Spørsmåle Bequemme til vore Tider.

Rara temporum felicitas ubi sentire quæ velis, & quæ fentias dicere licet. Tacit.

Trykt 1771.

2
3

Omnium focietatum nulla est gravior, nulla carior, quam ea quæ cum Republica est unicumque nostrum. Cari sunt parentes, cari liberi, propinqui, familiares, fed omnes omnium caritates patria una complexa est: pro quâ quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei fit profuturus. Cicero.

1. Har nogensinde en flittig Nation været fattig, eller en doven riig?

2. Bør det ikke være Hoved-Sætningen og Hensigten i enhver vel

4

bestyret Stat, at opmuntre Vindskibeligheden i alle dens Lemmer? Og bør ikke de, som bruge hverken Hoved eller Hænder til det almindelige Beste, ansees som unyttige Mennsker?

3. Ere ikke de fire Elementer, ved Menniskenes Arbejde derudi, de rette Kilder til en Stats Folkemængde, Magt og Riigdom?

4. Kan ikke Riigdom og den derved erholdende Fortriin og Anseelse regnes iblandt Menniskenes fornemste Hensigter? Og bør ikke en viis Regent ved alle sine Foranstaltninger i Staten søge at sætte enhver Undersaat i en sikker Besiddelse deraf, som da altid bliver i en tilbørlig Forhold med enhvers egen anvendte fliid og Vindskibelighed?

5

5. Foraarsager ikke det, som kaldes Moden, visse Tilbøyeligheder og Begiærligheder hos en Nation? Bestemmes ikke Flittigheden og Handelens Løb ved disse herskende Tilbøyeligheder og Begiærligheder? Og kommer det ikke af Sædvane, at Moderne blive behagelige?

6. Er det da ikke vore Store og Fornemmes Viisdom værdig; at give gode Exempler, og derved danne og foranledige gode og nyttige Moder? Og er det ikke skadelig, at overlade Ting, som have saa stor Indflydelse i en Stat, til Coffeuses, Petir-Maitres, Skrædere, Kokke og Narre?

7. Kunde ikke nyttige og fornuftige Moder og Skikke blive ligesaa angenehme, som de unyttige og daarlige? Og vilde ikke en almindelig fornuftig god Smag meget bidrage til en Nations Velstand og sande Lyksalighed?

6

8. Bør ikke Opdradelsen saaledes indrettes, at Staten kan love sig nyttige og værdige Lemmer med Tiden af den opdragne Ungdom? Og for aarsager ikke en slet Opdragelse meget ondt i et Land?

9. Maa ikke Fornuften vige for Moder og Sædvaner hos de fleste, og næsten altid hos Almuen? Er det da ikke af største Vigtighed, at disse? Moder blive viselig og fornuftig indrettede og afpassede? Og er det ikke unægtelig, at en fattig Nation, som efteraber en Riig i sine Overdaadigheder, paadrager sig derved de største Ulykker og bliver tilsidst saa got som skatskyldig til den anden? Skeer dette ikke af Mangel paa god Opdragelse og en ret Tænkemaade?

7

10. Ere Guld- og Sølv-Miner i Stand til at gjøre en Nation riig og lyksalig? Og ere ikke Africanerne, uagtet alle deres Guld-Bierge, fattige og nødlidende? Er det ikke en Sandhed, at Guld og Sølv bør ey have anden Virkning paa en Nation, end at sætte den i Arbeyde og opmuntre Vindskibeligheden? Og er det ikke tillige af et Folks Opdragelse og Tænkemaade, at Vindskibeligheden har sin Oprindelse, hvori en Nations Riigdom egentligen har sin Grund?

11. Er det ikke en høyst vigtig Gienstand for vore alvorligste Bestræbelser, at gjøre saadanne Indretninger i et Land, som best og beqvemmost kan give et Folk disse gode Egenskaber, nemlig at tænke ret og arbeide flittig?

12. Er det ikke en Sandhed,

at Baade den inden- og udenlandske

Commerce er intet andet end en Om-

8

vexling af de Frugter, som fliid og Vindskibelighed forskaffe?

13. Er det ikke imod Tingenes sande Beskaffenhed, at ansee Jordegods i sig selv som Riigdom, da det blot ved Menniskets Arbeyde gjøres dertil, uden hvilket hverken Jord, Guld eller Sølv er af nogen indvortes Bærdie, videre end de tiene som Midler til Fliid og Arbeydsomhed?

14. Er det ikke mueligt, at en Mand kunde eye en Strækning Jord af en Snees Miile i America og paa visse Stæder i Europa, og endda ey have Brød at spise eller Klæder paa Kroppen?

15. Er ikke Flid og Arbeydomhed i et frugtbar Land en sand væsentlig og uudtømmelig Kilde til en Nations Velstand og Riigdom? Og bør det da ikke være vores første og fornemste Omsorg, at opmuntre vore

9

Folk, og give dem Leylighed til at udøve disse Egenskaber?

16. Er det ikke sandt, at Guld og Sølv ere skadelige for en Nation, naar de erhverves anderledes end ved Fliid og Vindskibelighed? Og kan man ikk, ansee Spanien som et Beviis herpaa?

17. Er ikke Vindskibeligheden, som en god Oeconomie er altid i Følge med, det beste Middel til at bringe Guld og Sølv ind i et Land? Opmuntre ikke disse (paa den Maade) meere og meere et Folk til Stræbsomhed, ja indtil alle dets Jorder og Nærings Veye bringes til yderste Fuldkommenhed og følgelig Statens og enhver Undersaats Velstand til en anseelig Størrelse? Og kau ikke Engelland og Holland tiene til Beviis herpaa?

18. Er ikke saadan en lykkelig Forfatning i et Land den beste Grund

10

til Nationers indvortes Lyksalighed, samt Magt og Credit hos andre Nationer, saavel i Underhandlinger som ved alle paakommende Tilfælde?

19. Er det ikke overeenstemmende med den sunde Fornuft, at man bør betænke det nødvendige og beqvemme, førend man skrider til det overdaadige og overflødige?

21. Er det ikke sandt, at naar de Fattige i et Land sættes i Stand til at erhverve sig den nødvendige Underholdning ved deres Arbeyde, det da med Rette kan kaldes at føde Roden, paa det Greenene kan skyde og Toppen blomstre?

21. Er der noget Exempel paa et med Føde og Klæde vel forsynet Folk, som ikke har tragtet efter Riig-

11

dom? Og er Lette ikke Len beste Opmuntring til Vindskibeligheden?

22. Er det derimod ikke overeenstemmende med Erfarenhed, at Mangel paa det Nødvendige betager en Nation ald Mod og Lyst til at rive sig løs fra sin Elendighed? Og vilde det ikke være den priseligste Handling at hæve alt det, som har været aarsag dertil, og ved alle muelige Opmuntringer bane Veyen til Fliid og Arbeydsomhed?

23. Er Flittighed ikke det sikkerste Middel til at befordre Folkemængden? Og er ikke en flittig og folkeriig

Nation den mægtigste og lyksaligste?

24. Vilde ikke et flittig Folk, ved at bringe sine Jorder og Næ-

12

rings Veye til Fuldkommenhed, opdage mange nye, forhen ubekjendte og fordelagtige Greene i Handelen, Manufactur-Væsenet og Søefarten?

25. Er ikke vor Landvæsens Indretning til stor Hinder for Fliid og Arbeydsomhed i Bondestanden, som dog er den vigtigste? Og ere ikke vor Viise Monarks begyndte Forandringer deri høystpriselige og gavnlige for det almindelige Beste?

26. Kan man ikke love sig en bedre og flittigere Dyrkning af smaae Portioner i manges, end af store Strækninger i en Mands Hænder? Er dette ikke den sikkerste Vey til Folkemængden? Og er det ikke at opmuntre den Vindski-

13

belige naar man lader ham smage Frugterne af sin Fliid? Og bør man binde for Munden paa den Oxe, som tærsker?

27. Er det ikke nødvendig, at et Land, som af sine faae Producter kan kun sælge lidet til Fremmede, ligeledes køber lidet af Fremmede? Bør man følgelig ikke ansee vore Damers og Messieursers kostbare fremmede Dragter, samt tillige de sidstes almindelige Smag for fremmede Drikkevare, som skadelige Moder og Sædvaner?

28. Burde vi ikke agte os lyksalige under vor dyrebare patriotiske Konges Regiering, om disse Feyl ophørte hos os?

14

Frigida curarum fomenta relinqvere poffes, Qvo te coelestis sapientia duceret, ires.

Hoc opus, hoc studium parvi properemus, &

ampli,

Si patriæ voclumus, fi nobis vivere cari.

Horat

29. Vilde ikke vore Importer aftage i Forhold med Tænkemaaden, ifald den var ret? Og naar man vil tænke ret, kan man da ikke strax indste, at de fleeste af disse ere ikkun Følger af Moden og indbildte Mangler? Hvor vigtig da er ikke Moden for der Almindelige? Og hvor gavnlig for Staten at befordre nyttige og afværge skadelige Moder?

30. Kunde ikke vort eget Land, ved flittig Dyrkelse, frembringe alt det, som behøves til en beqvem og behagelig Levemaade?

15

31. Kunde ikke vore Fruentimmer, med meere Ære for sig selv, og Gavn for Fædernelandet, sye, spinde, væve, brodere og knytte alt det, som behøves til deres Nytte og Stats, og ikke have nødig at takke Fremmede derfor?

32. Om alle vore Fattige og Nødlidende vare vel beskæftigede, og kunde leve derved med meere Beqvemlighed, vilde det ikke være ey allene ønskelig og behagelig, men end og en Ære for Staten, om endogsaa vore Mandfolk bleve nødte til at drikke Øl i Steden for Viin, og vore Fruentimmer til at pynte sig med deres eget Arbeyde?

33. Var det ikke raadelig i Følge heraf, at foranstalte en bedre Ølbryg end den vi nu har? Og var det ikke tienlig for det Almindelige, at

16

mindre Indskrænkelse i den Henseende havde Sted?

34. Var det ikke at formode, at Viins og Brændeviins Drik vilde aftage, ifald vi havde bedre Øl? Og har Erfarenhed ikke stadfæstet det i Engelland, hvor Brændeviins Drik var længe en herskende Mode hos

Almuen?

35. Kunde man ikke være ligesaa frisk, sund og fornøyet med at drikke vel-brygget Øl, Miød, Æblemost og Rom-Punsch, som med fremmede Viine og Liqueurs? Og vilde man ikke være ligesaa god en Borger og ligesaa meget anseet i Klæder af Landets Fabriquer, som af fremmed Klæde, Silke og Fløysel?

36. Kunde ikke den forskiellige Bonitet og Fiinhed gjøre Forskiæl nok imellem den Riige, og Fattige, den Store og Ringe uden Hielp af fremmede Sager? Og havde ikke den Rige

17

og Store mange andre Leyligheder til at distingvere sig fra de andre, f. Ex. ved at beboe store Huuse og Gaarder, ved at anlegge store Hauger, ved at holde fleere Betiente, Heste og Vogne, alt uden fremmed Hielp?

37. Bestaaer ikke en af vore største Overdaadigheder i den overhaandtagende Fortæring af Caffebønner, og kunde ikke got, sundt og angenemt Øl, foruden andre Midler, tildeels afhielp dette saavel for Sundhed, som Lommen, høystskadelige Misbrug?

38. Var det ikke høyligen at ønske, at vor patriotiske Konge kunde ved sine priselige Foranstaltninger raade Bod paa den upatriotiske Tænke-

18

maade, og Lyst til fremmede Vare, som hersker iblant de fleeste af hans Undersaatter? Og kunde det ikke have Den beste Virkning, om Allerhøystsamme vilde forbyde alle dem, som frequentere Hoffet, at klæde sig af andet end Landets egne Manufacturer, og om hans store og troe Mænd anpriiste det samme til alle dem, som omgaaes med eller dependere af dem?

39. Kunde man ikke indføre iblandt Folket en sand Patriotisme, eller den saa kaldte Publick Spirit, (som viser sig i Gierningen meer end i Snak) ved visse velbetænkte og afpassede Opmuntringer?

40. Var det ikke at formode, at saadanne patriotiske Egenskaber kunde med Tiden blive almindelige iblandt os, om vor elskværdigste Monark vilde søge at opmuntre sine Undersaatter dertil paa visse nye Maader, som f.

19

Ex. Om Hans Majestet paa en eller anden Maade vilde distingvere alle dem, som efter tree Aars Forløb kunde med Eed bekræfte, at de ey havde i den Tiid brugt nogen Slags fremmede Vare til deres egen eller Families Dragt og Fornøvelse, saasom Caffe, fremmede Viine, fremmede Vare til Klædedragt, fremmede Meubler, fremmed Eqvipage med videre?

41. Var det ikke tienlig, at oprette patriotiske Selskaber til dette vigtige Øyemeeds Erholdelse, hvori hvert Medlem ved sin Indtrædelse skulde aflægge sin Eed, en at ville benytte sig af nogen Slags fremmede Vare til ovenmeldte Brug; Alle i Almindelighed kunde vel ikke forbydes; thi mange ere endnu nødvendige til vore Fabriquers og Handverkers Fortsættelse, men til egen Pragt og Forlystelse bør og kan de undværes?

20

42. Om vi nu vil forestille os et Folk, som er klædt i uldene Klæder og Stoffer af dets egne Manufacturer, som spiser got Brød, Kiød & c., Fugle og Fisk, samt drikker Øl, Miød, Æblemost og Rom-Punsch af dets eget Lands Producter, og som ikke ønsker sig noget Fremmet enten til Føde, Klæde, eller Pragt, var da saadant et Folk at beklage? Eller var det ikke tvertimod at ansee som høyst lyksalig?

43. Kan ikke saadant et Folk æde, drikke, pynte sig, spille, gjøre Visiter, sove roelig, bygge, plante, indlægge sig Ære, forskaffe sig store Riigdomme, ja fortære dem ogsaa, uden fremmed Hielp? Og hvor er det Folk, som kan gjøre meere?

44. Er det ikke en af vore største Ulykker, at efterabe andres Moder, som ere opfundne og afpassede alleene

21

for at tiene dem selv og trække Fordeel af andre Nationer, som lade sig forføre til slige Efterabelser? Og er Det ikke den største Daarlighed at vedblive i denne Vildfarelse?

45. Er ikke en fornemme Herre, Dame, eller nogen anden, som pranger og pynter sig med lutter fremmede Vare, at ansee som Statens offentlige Fiende? Og kan ikke saadan en Herre eller Dame med Rette siges derved at skienke til Fremmede meere Øl, Kiød, Smør og Flesk, end hundrede nyttige Arbeydsfolk kunde leve

af?

46. Tiene ikke de nie tiende Deele af vor Importer alleene til unødvendig Pragt og Overdaadighed? Og vil de Private nogensinde lade sig overtale til at aflægge den, førend de Riige og Høye foregaae dem med gode Exempler?

22

47. Er der noget hoffærdigere Folk end Spanierne og Venetianerne, og bære de ikke i Almindelighed sorte uldne Klæder?

48. Er saadant et Folk at beklage som ikke vil opoffre sine smaae Forfængeligheder for det almindelige Beste? Vilde ikke enhver ædelmodig og fornuftig Mand med Fornøjelse forlade og forkaste alle saadanne Misbrug, som ere Aarsag til hans Medborgeres Fattigdom og Elendighed? Hvorfor skal da det Heele ikke tænke og gjøre ligesaa?

49. Drikke ikke de fleeste Vine og Liqueurs, samt The og Caffé med meere, alleene fordi det er i Moden, og ikke for Sundhedens eller Smagens Skyld? Og har man ikke havt mange Exempler paa Folk end og af en delicat Smag, som har drukket Hyllebær Viin i Stæden for Fransk Rød

23

Viin og Miød i Stæden for Mal: vasier?

50. Er det ikke vel bekiendt, at naar en Engelskmand befinder sig i fremmede Lande, end og hvor alle Slags Viine falde got Kjøb, prefererer han dog sit eget Lands Øl, uagtet han maa betale det dobbelt saa dyrt som Viin? Da dette kommer alleene af Vanen, hvorføre kunde vores Folk ikke ligesaa vel vænnes til sit eget Lands Producter?

51. Hvor meget af vor Folks nødvendige Underholdning bliver ikke aarlig betalt til Frankerige for Viine, Liqueurs og Brændeviin, og til andre Stæder for andre unødvendige Ting?

24

52. Bør vi ikke søge at dæmpe en Handel, hvori Ballancen er saa meget imod os, som i den med Frankerige? Og bør vi ikke alvorligen og med største Fliid stræbe at bringe Steenkulgruberne i Stand paa Bornholm og i andre vore Provincer, for at spare saa mange Penge, som gaae aarlig til Engelland for denne Artikel?

53. Vil ikke sultent Qvæg springe over alle Giærder? Og ere ikke de fleeste Mennisker sultne i et Land, hvis Oeconomie er mangelhaft?

54. Bør ikke den Moder med Rette ansees som strafværdig, som fravender sine egne sultne og nøgne Børn Livets Nødvendigheder for Perler,

25

Kniplinger og andet saadant Stats til sine egne Daarligheds Forlystelser?

55. Er der noget vanskeligere, og som udfordrer meer Indsigt, Reedelighed og Menniskekiærlighed, end at foreskrive gode Love, samt at danne og indføre gode Skikke og Sæder blandt et Folk?

56. Ere ikke Lovene, som Aristoteles siger, Sindet uden Lidenskaber, og følgelig uden Persons Anseelse?

57. Vilde ikke en Nations Lyksalighed have den beste Fremgang, naar dens Adel var viis og dens Almue arbejdsom og flittig? Og er der noget saa magtpaaliggende som en vel indrettet Opdragelse for Ungdommen, af hvilken alleene saadanne gode Frugter kan ventes?

58. Har ikke en tiilig Vane til at tænke ret de ønskeligste Virkninger i de moednere Aar? Og bliver ikke For-

26

standen ved Eftertanke og Betragtning skiærpet, ligesom en ufrugtbar Jord ved Dyrkelse bringes til Frugtbarhed?

59. Er det mueligt at bygge et got Huus af slette Materialier? Eller er det mueligt at danne en mægtig og lyksalig Stat af lade og vrangtænkende Mennisker?

60. Ere ikke Banqver i alle Lande, hvor de findes, oprettede til Handelens Opkomst og Forfremmelse? Blev ikke Kiøbenhavns Banqve stiftet paa samme Grund og i samme Hensigt? Men hvorvidt har man derved opnaaet dette priselige Øyemeed?

61. Bør ikke Banqvens Credit-Sædler holdes i en med dens Stiftel-

27

ses Hensigter forholdsmæssig Grad? Men hvorvidt har vor Banqve rettet sig derefter?

62. Ere ikke alle de Sædler, som vor Banqve har udstædt meere end behøvedes til vor Handels Fremgang, saa mange Anfordringer og Forbindelser paa os i vore Naboers Hænder, mod hvilke de tage vor Guld- og Sølv: Mynt fra os, og lade os Sædlerne tilbage?

63. Anretter ikke disse over alle Grændser stegne Banco-Sædler Skade i Forhold med deres overstigende Tal? Er dette ikke en af de fornemste Aarsager til de dyre Tider, den høye Vexel-Cours og andre tunge Byrder, hvorunder vi maa næsten forsmægte? Og er det ikke bekiendt og tilstaaet af de beste politiske Skribentere, at ligesom Penge blive got Kiøb, blive alle andre Ting dyre?

28

64. Føle vi ikke alle de skadelige Følger af for mange Penge, erhvervede uden Vindskibelighed, fordi de ere kun indbildte Riigdomme, giælde ikke uden hos os selv, og følgelig tiene meere til Overdaadigheds end Flittigheds Opmuntringer? Og bør vi ikke uden Ophold anvende alle Kræfter for at raade Boed paa disse Feyl?

65. Om vore overflødige Banco-Sædler og Importer, samt en forsømt Agerdyrkning, ere de væsentlige og sande Aarsager til den skadelige Vexel-Cours de dyre Tider og Handelens Balance imod os, følger det da ikke, at disse Aarsager maa ryddes af Veyen, saafremt vi skal haabe at see disse magtpaaliggende Ting nogen Tiid paa en favorable Foed igien? Og er det ikke en Chimere, og bedrage vi os ikke selv, naar vi tænke at udrette noget nyttigt i den Henseende ved en kunstig Hen-

29

og Her-Vexel, ved at sende vores Sølv ud af Landet, eller ved andre slige Operationer, med mindre vores Handel var i en anden og bedre Forfatning?

66. Er det mueligt, at beholde vor courant Mynt her i Landet, saalænge Handels-Balancen og Vexel-Coursen er imod os, saalænge der er noget at fortiene ved Udførselen, og saalænge her er en Banco-Sæddel og en Jøde til i Landet, eller nogen anden, som har den samme Tænkemaade? Naar Jøder skal tolereres i et Land, fom dette, bør de ikke tilholdes at ernære sig med nyttige Haandværker, og ey tillades at have med Vexel eller anden Handel at bestille hvorved Leylighed gives til at udøve skadelige Giærninger?

67. Er det da ikke at formeere og forøge det Onde, vi allerede lide ved slige Omstændigheder, nar vi lade vor courant Mynt føre herind fra

30

fremmede Slæder, alleeneste for at løbe ud igien og med desto større Bekostning hente det tilbage, og saaledes ad infinitum, saalænge Tøyet vil

holde?

68. Hvilke ere da de rette Midler til at afhielppe den skadelige Vexel-Cours, bringe vore Couranter tilbage paa en sikker Maade, standse de dyre Lider, og med faae Ord, redde os af ald vor Elendighed? Bestaae de ikke ene og alleene i at afskaffe vore fremmede Overdaadigheder, formindske vore overflødige Papiir-Penge, opmuntre Vindskibeligheden og forfremme Agerdyrk-

31

ningen? Ere ikke disse de rette og naturlige Midler og er der noget andet til under Soelen?

69. Er ikke det mindste af toe onde Ting det beste? Vilde det da ikke være best, at Kongen eller Banqven holdt alt det Guld og Sølv, det er mueligt at anskaffe, i god og sikker Forvaring, og ikke udgive det ringeste deraf, men heller lade smaae og store Sædler rullere, indtil man som i den lykkelige Forfatning, at kunne lade dem alle indkalde og opbrænde?

70. Dog, saafremt vi vare faa lykkelige at bringe vor Handel, Agerbrug, Financer og Vexel Cours i den forønskede Forfatning, imedens man samlede paa Guld og Sølv; kunde det da ikke være tienlig, at beholde en vis forholdsmæssig Deel af vore Banco-Sædler, til Flittigheds og Handelens

32

Opmuntring, som deres rette og egentlige Hensigt? Og ere ikke Flittighed og Vindskibelighed de fornemste og lyksaligste Egenskaber, en Nation kan have? Men er det ikke meget vanskeligt, at holde vor Papiir-Credit inden de rette Grændser? Var det da maaskee ikke bedre, at være uden Banqve, end at vove sig i saa stor Fare derved?

71. Har der ikke altiid de skadeligste Følger at slaae sig til Spil, enten det saa er med Guld, Sølv eller Papiir? Og bør man ikke omhyggeligen søge at undgaae alle de Leyligheder, som kunde give Anledning til saadan en Tilbøyelighed hos en Nation?

33

72. Befordre ikke Lotterier i Almindelighed denne Spille Syge? Og er ikke iblandt dem det saa kaldte Lotto det farligste, ved at forarme den ringere og ringeste Almue iblandt Folket?

73. Kan ikke alle Lotterier ansees som Skatter og Byrder paa Folket? Og bør ikke Fordelen være for det almindelige Beste, hvorsomhelst de tillades, saasom til at underholde og sætte de Fattige i Arbeyde, og tilveyebringe Penge-Summer til Statens Nytte & c. ?

74. Er ikke De Fattiges Beskæftigelse og Underholdning af stor Vigtighed i enhver vel regieret Stat? Og bør ikke Anvendelsen af

34

de Fonds, som til den Ende ere henlagte, vare overeenstemmende med disse Hensigter?

75. Hvorfor anvende vi da den største Deel af disse Fonds paa at bygge Palladser for vore Fattige, paa at give aarlig Løn til Direcreurer, Bogholdere, Casserere, Fuldmægtige & c.? Er dette ikke en slet Anvendelse af disse Fonds? Er det ikke at forbruge de offentlige Penge paa den unyttigste Maade, og en Himmelraabende Synd?

76. Er det ikke vel bekiendt, at i de fleeste andre Lande forvaltes saadanne Penge omsonst af de beste Borgere og Kiøbmænd paa Stædet, og saasnart de ere udvalgte dertil, gi-

35

ve de da ikke i Almindelighed en Foræring til Hospitalet, i Stæden for at imodtage en Løn? Viser dette ikke, at det paa saadanne Stæder ansees for den største Daarlighed og Misbrng at oprette fordeelagtige Poster og Betieninger under Paaskud at forsørge de Fattige?

77. Var det ikke nyttigere for Staten, at saadanne Fattige, som ere i Stand til at arbeyde, bleve brugte i vore Manufacturer, end at de fødes i Dovenskab? Kunde dette ikke gøres med mindre Omkostninger, ved at fordeele dem i ringe Folkes Huse og give en vis ugentlig Betaling derfor, end ved at bygge endog de ringeste og gemeeneste Huuse for dem? Og synes ikke disse Aarsager af den Vigtighed, at de burde overtale os til at bruge den samme Maade i at ind-

36

qvartere vore Soldater, i Stæden for at bygge Barraqver for dem?

78. Vilde man ikke ogsaa derved forbedre den gemeene Mands Vilkor? Og vilde ikke det samme Fond, anvendt paa denne Maade, kunne forsørge et større Antal Fattige, og disse følgelig blive en lettere Byrde for Publikum?

79. Var det ikke at ønske, at Man sørgede bedre for Soldater-Koner og deres Børn? Er det ikke bekiendt at mange af deres Børn miste Livet, og iblandt dem mange, som kunde blive nyttige Lemmer i Staten, og det alleene formedelst Forældrenes Uformuenhed til at forsørge dem, men i Besynderlighed formedelst Mødrenes Elendighed, og deres Mangel paa alle Fornødenheder, medens de ere i Bar-

37

selseng? Og skeer det om Vinteren, hvor meget er da deres Elendighed større? Er det ikke det Almindeliges Fordeel at forøge Folkemængden? Er det ikke en stor Barmhertighed at bevare disse uskyldige Børn? Hvad Dyd er større end Barmhertighed? Eller hvad Ære større end at befordre Statens Velfært? Var det ikke billigt, at ugifte Personer, som ere over en vis Alder, skulde contribuere meere hertil end andre, for mange billige og vigtige Aarsager;

80. Er det en afgjort og unægtelig Sag, at alle de som arbeyde i Manufacturer, ere vel beskæftigede i Henseende til Staten? Og var det ikke nyttigere, at

38

mange af dem, som arbejdede i nogle af vore Manufakturer, blev satte til at dyrke

Jorden?

81. Ere ikke saadanne Manufacturer, som forarbejdede vor eget Lands Producter, de fordeelagtigste? Og ere ikke de, som udfordre den største Deel af deres Materialier udenlands fra, af den mindste Vigtighed?

82. Er ikke Dyrkelsen af vor Jord det første, som behøver at tages i Betragtning? Og burde vi ikke forsyne den med et tilstrækkelig Antal Arbejdere, førend vi tænke paa at Uddeele til disse andre Forretninger?

83. Er ikke Jordens Dyrkelse den reneste, sande og faste Grundvold, paa hvilken Manufakturer, Handel og

39

Seylads bør opreyses? Om man handler herimod, begynder man ikke fra den urette Ende? Og har det ikke saaledes forholdet sig i en lang Tiid hos os?

84. Om alle de Penge, som i den Tiid have været anvendte snart frugtesløs paa at underholde vore Manufacturer, havde været viseligen udlagte paa at opmuntre Agerdyrkningen, vilde det ikke paa denne Tiid have havt en fortræffelig Virkning, saavel paa Staten i Almindelighed, som paa enhver Undersaat i Særdeleshed?

85. Har ikke vor Overflødighed af Papiir-Penge styrtet os i mange vigtige Feyl, ved at give os en falsk Indbildning om Riigdom? Har ikke denne Indbildning meere forfremmet Overdaadighed og Yppighed i

40

fremmede Vare, end Vindstibelighed hiemme? Har ikke den samme Ignis fatuus skyndet os til at bygge Kirker, Palladser og Stæder, som vi ikke behøvede, at opreyse Statuer og foretage meget andet, som det havde været vor Fordeel at lade være?

86. Bør ikke de nødvendige og nyttige Konster meere forfremmes, end de som ikkun give Anledning til Overdaadighed og onde Vaner? Fortiene ikke Bryggere og Bagere meere Opmuntring, end Brændeviinsbrændere og Franske Kokke.

41

87. Ere der ikke tree gange saa mange Brændeviinsbrændere i Kiøbenhavn, som Bryggere? Og er dette ikke et bedrøveligt Beviis paa den skadelige Vane og vrang Tænkemaade, som hersker iblandt os? Kunde man da ikke ansee det for en nyttig Forandring, om de tree Fierde Parter af dem blev forvandlede til gode Øl-Bryggere og Agerdyrkere? Burde det ikke staae enhver frit for at begive sig til hvilken nyttig Profession, han vilde, besynderlig af dem, som Almuen skal leve af? Og vilde ikke Følgen af saadan Frihed blive denne, at Publikum fik bedre Brød, Øl, Oxekiød & c. og det for mindre Penge?

88. Vilde ikke denne Frihed have mange andre gode og for Staten nyttige Virkninger, og iblandt dem

42

meget væsentlige Fordeel: Folkemængdens Tiltagelse?

89. Er det ikke af største Vigtighed for en Søemagt, at forfremme sin Seylads? Burde ikke alle Midler dertil nøye tages i Betragtning og iværksættes? Og

bør vi ikke af den Aarsag efterføge de nødvendige Sager, som vi faae af Fremmede, i de længst fraliggende Deele af vore Provincer?

90. Bør vi ikke, i Følge heraf, heller søge efter Steenkul paa Færøe og i Norge, end paa Bornholm? Og bør vi ikke stræbe paa alle muelige Maader

at forfremme vor Vestin-

43

diske, Islandske og Grønlandske Handel, samt alle andre langt fraliggende Greene af vor Commerce?

91. Har ikke vor Islandske og Finmarkske Handel været, saa at sige, opoffret til at vedligeholde et Compagnie, som det ikke er værd at vedligeholde; Og hør de ikke gjøres frie, jo for jo bedre?

92. Staaer ikke vor Handel i Almindelighed paa meget svage Fødder, og er den ikke for den største Deel af den skadelige Slags; Ere ikke mange Kiøbmænds Pak-Huuse i Kiøbenhavn tomme? Og var det ikke best at beflicte os paa at indrette og udvide en fordeelagtig Handel, forend vi sætte os i Bekostninger med at bygge flere Pak-Huuse?

44

93. Ere vore Vestindiske Kolonier af den Nytte til Nationen, som de kunde og burde være? Og har vi ikke begaaet en stor Feyh i det vi ikke har oprettet en Fond her til at understytte Plantage-Eyerne i at forbedre deres Plantager? men i Stæden for det tilladet dem at laane Penge i Holland?

94. Er ikke dette Laan (med dets Sviter) Aarsag, at de Fordeele, som vi burde nyde af vore Colonier, gaae til Hollænderne? Og er det ret, at Folk, som eye vore Plantager, fortære Indkomsterne deraf paa fremmede Stæder?

45

95. Kunde ikke en Plan endnn indrettes til at forsyne Eyerne af vore Plantager med Penge til at afbetale Hollænderne? Og bliver ikke enhver Plan, hvori for megen Egennytte hersker, frugtesløs?

96. Var det ikke mueligt, at indrette en Plan, hvori hele Nationen skulde tage Deel, for at tilveyebringe disse nyttige Fonds? Og vilde ikke saadan en Plan omsider berige den hele Nation?

97. Hører ikke til Regiere-Konsten denne Egensiab; nemlig: en vis Indsigt og Færdighed i at styre Menniskenes Forfængelighed, Stolthed og Egennytte saaledes, at de kan tiene til det almindelige Bestes Befordring? Og kunde ikke saadanne Midler bruges her med Fordeel?

46

98. Er der noget fuldkomment under Soelen? Er det ikke med Verden, som med en Stat, og med en Stat eller et politisk Legeme, som med det menneskelige Legeme, hvilket er underkastet adskillige Svagheder, og sielden, eller aldrig, nyder en fuldkommen Sundhed? Men bor vi ikke desuagtet i alle Ting stræbe efter Fuldkommenhed?

99. Kan man forekaste de Store i et Land, og dem som den almindelige Administration er anbefalet, vigtigere Bebrejdelser, end at Landet er slet dyrket, og Folket mangler beqvemme Forretninger?

100. Burde ikke alle muelige Midler anvendes paa at give Nationen i Almindelighed Afskye og Foragt for Ledighed, men Kiærlighed og Høyagtelse for Vindskibelighed? Og om vi ikke ved alle muelige Bestræbelser søge

47

at opnaae og udvide denne nyttige Tænkemaade, er det da ikke vor egen Skyld, om vi endnu forblive i vor Fattigdom og Elendighed?

101. Er det ikke sandt, at der burde være kun faae Monopolier i en Stat, og at man alleene burde tillade saadanne, som man med de gyldigste Grunde kunde beviise at sigte til det almindeligste Beste?

102. Har vi ikke adskillige Monopolier, som ere os til største Skade? Er ikke det Islandske, Grønlandske og Finmarkske Monopolium af det Slags? Hindrer dette ikke mange Fordeele som vor Fæderneland ellers kunde have af disse Colonier? Har det ikke næsten ruineret Colonierne selv? Og var det ikke nyttig, om denne Handel kunde staae frit og aaben for alle Hans Majestæts Undersaatter?

48

103. Har vi ikke et Monopolium for en af de vigtigste og nødvendigste Poster, nemlig: at brygge Øl? Har ikke dette for en stor Deel været Aarsagen til Almuens Hengivenhed til Brændeviin?

104. Var det ikke at ønske, at enhver, som kan brygge got Øl, maatte have Tilladelse dertil, imod at betale den samme Consumption og Accise til Hans Majestæts Casse? Er ikke Øl en af de fornemste Poster til vore Manufacturisteres, Handværksmænds og andres Brug? Og bør det ikke mages saa at de kan faae det for saa læt og billig en Priis, som mueligt? Bør ikke Brød og Oxekiød betragtes i samme Lys?

105. Har vi ikke et Monopolium for Tobak, som, uagtet i Kongens Navn, dog sigter ikkun til nogle faaes Fordeel, og derimod stader mange af

49

Hans Majestæts Undersaatter? Er det ikke Aarsagen, at man ikke planter Tobak i vore egne Lande? Og bør ikke Fordeelene af denne Handel være meer almindelige? Kan man ansee Smug-Handelen som en god Aarsag til dette Monopolium? Og har vel dette Monopolium standset Smug-Handelen?

106. Om Smug-Handelen var god Grund til at gjøre Monopolier, er det da ikke at undre, at Caffehandelen endnu er frie? Men vilde det være raadeligt paa denne Maade at indskrænke den? Og var det ikke visere og fornuftigere at bruge andre Midler til at forekomme saa stor en Fortæring deraf?

107. Haver man ikke daglig det almindelige Klagemaal, at Egennytte har havt for stor Deel i nogle af vore Compagniers, Monopoliers og publiqve Indretningers Bestyrelse? vilde

50

det da ikke være til almindelig Nytte, om den Sag blev Nøyere undersøgt? Thi kan det nægtes, at Publikum tager stor Deel i disse Tings rette Bestyrelse og Forvaltning?

108. Er det ikke en god og fortræffelig Maxime, at, hvor Folket er rigt, er ogsaa Staten riig? Og om vor priisværdigste Monarks Undersaatter vare rigere, vilde han da ikke derved kunne lettere og snarere iværksætte og fuldføre sine Landsfaderlige Hensigter?

109. Var det ikke at ønske, at Undersaatterne kunde nu forstrække vor naadige Konge med den nødvendige

51

Summa til at afbetale den udenlandske Gield, og derved hindre, at saa mange Penge skulde gaae aarligen til Fremmede for Renterne?

110. Naar dette var giordt, vilde det da ikke være en læt Sag, at indrette en Plan, for at betale inden visse Aar baade denne Summa og Kongens aparte Gield til sit eget Folk? Og er det ikke endnu en Sag af største Vigtighed, som fortienner den nøyeste Overveelse og modneste Eftertanke, at finde Udveye og Midler til at tilveyebringe saadan en Summa iblandt vor eget Folk, som kunde skille os ved denne Plage paa eengang, eller inden nogle faae Aar?

111. Er ikke den fremmede Gield en meget besværlig Byrde og en stor Hinder i at gjøre nyttige Forbedringer i vor Agerbrug, Handel, Ma-

52

nufactur og Seylads? Er det ikke ligesaameget Folkets, som Kongens Fordeel, at saadan en Byrde ryddes af Veyen, jo før jo bedre?

112. Bør da ikke enhver Undersaat, baade Høy og Lav, af yderste Kræfter gjøre sit til dette Øyemeeds Erholdelse, ved at forstrække Kongen med saa mange Penge, som mueligen skee kan? Bør han ikke gjøre dette villigen og med største Fornøyelse? Og er ikke enhver fornuftig og Veltænkende Mand overbeviist, at han derved forfremmer sin egen og sine Medborgeres sande Lyksalighed og Velfærdt?

113. Er ikke vor Patriotiske Iver saa liden, og vor Svaghed saa stor, at vi endelig maa befales at gjøre det, som er vor egen Fordeel og tiener til vor egen Lyksalighed? Og ere vi ikke saa langsomme, seendrægti-

53

ge og blinde i Henseende til vort eget Beste, at vi ofte ansee saadanne Befalinger som Byrder? Men hvor meget vilde det ikke forhøye Dyden og Anseelsen af vore Handlinger, om vi af os selv vilde tilbyde vor yderste Hielp til vor priisværdigste Monarks patriotiske Hensigter?

Kiære Landsmænd! Gode Borgere under den beste Konge! Lad ingen Leylighed forbigaae at bidrage vores Yderste til Hans Majestæts til vores eget Beste sigtende Foranstaltninger.

Bedre er det at vor Konge skylder os 20 Millioner,

54

end at han skulde skylde Een til Fremmede!

Bedre er det, at vor

Konge betaler os een Million aarlig i Rente, end at han betaler Fremmede den tyvende Part deraf!

Betænker og betragter det vel, og viser Eder sande Patrioter; Patrioter i Gierningen, som alleene kan fortiene Navnet!

Saadanne ædle Gierninger vil ophøye vor Navn blant Nationerne!

Viider, at vi hermed baade gjøre os selv den største Ære og

55

sørge paa beste Maade for vore Efterkommere!

Viider, at vi herved forfremme den beste Konges beste Hensigter!

Ja med faae Ord, viider, at vi gjøre heri det, som vil behage baade Gud og Menniskene!

Lader os aflægge vor nærværende adspredte Levemaade!

Lader os fornøye og glæde os ved flittigen og omhyggeligen at udøve, hver sine Pligter, imod os selv, imod vore Efterkommere, imod vor Konge og Land!

56

Lader ingen af os fortryde paa, om vi skulde liide noget Skaar i vore Indkomster, som en Følge af vor dyrebareste Monarchs Lands-Faderlige Foranstaltninger!

Res dura & regni novitas me talia cogunt,

Virgil.

Sagernes Vanskelighed ved min Regierings Tiltrædelse gjør saadan Fremfart nødvendig.

Tu tamen, si habes aliquam spem de Patria, five dexteris, ea para, meditare, cogita quæ esse in eo cive ac Viro debent, qui fit Patriam afflictam & oppressam miseris temporibus ac perditis moribus in veterem dignitatem ac felicitatem vindicaturus.

Cicero.